

حضرت زهرا الگوی ابرار جایگاه امامت

سید مهدی موسوی کاشمیری

۱- سایت تخصصی حضرت فاطمه سلام الله علیها - گروه فرهنگی محدثه

www.mohaddaseh.ir

info@mohaddaseh.ir

mohaddaseh@gmail.com

فهرست :

- مقدمه

- فاطمه اسوه بانوان مؤمن

- توجه به خدای متعال و کمک خواستن از او

- وفا به پیمان

- ابنار و گذشت

- اخلاق در عمل

- ترس از روز حساب

- صبر و استقامت

- عبادت و ثبات در آن

مقدمه

یکی از عوامل اساسی در تکامل انسان عنصر «اسوه» است.

به یقین ارائه تعریف جامعی از اسوه در همه موضوعات مربوط به حیات مادی و معنوی بشر که بتواند با برقراری

اعتدال بین نیازها و استعدادهای انسانی، آنها را در حد طاقت بشری به کمال لایق خود برساند، بدون هدایت

وحی، توفیق بایسته را نخواهد یافت.

زیرا برای دست یابی به الگوی مذکور باید خود جستجوگر انسان و ابعاد شخصیت انسانی را بشناسد، به تمامی

حقائق وجودی او و راه کمال و ایجاد اعتدال بین قوای او به درستی پی برده باشد، سپس فرد و یا افرادی را که در

تمامی آن ابعاد، خویش را تا نقطه کمال رسانیده باشند، بشناسد و آن گاه با اسوه قرار دادن آنها، خود در این

طریق راه ببیماید.

از مسائل ضروری در همه دورانها به خصوص امروزه غیر ممکن بودن این امر است.

بنابراین یافتن اسوه انسانی جز از راه هدایت الهی ممکن نیست، زیرا خداوندی که خود آفریدگار انسان است،

بهتر از هر کس به احتیاجات و قابلیت‌های مصنوع خویش آگاه است و درباره او فرموده است: «الا يعلم من خلق و

هو اللطیف الخبیر». آیا او نسبت به مخلوق خود آگاه نیست؟ او دانا به لطائف امور و آگاه است. [۱].

او می‌داند که هر کس در چه مرحله‌ای از مراتب کمال بشری قرار دارد در این باره در قرآن کریم فرمود: «الله اعلم

حیث يجعل رسالته...» خداوند داناترین موجود به جایگاه شایسته اعطای رسالت خویش است. [۲].

همان طور که معرفی نمونه‌ها بدون استمداد از وحی ممکن نیست، توصیف اشخاص نیز جدای از وحی برای افراد

انسان در غایت دشواری و گاه ناممکن است. به این دلیل با نگاهی به زمانهای گذشته می‌توان به این نتیجه رسید؛

آنها که خواسته‌اند درباره اسوه‌های الهی به داوری بنشینند، در حق آنان ستم روا داشته، از مقام و مرتبه‌ای که

حائز آن بودند چشم پوشیدند و از بازگو کردنش لب فرو بستند و یا در دام غلو و زیاده‌انگاری گرفتار شدند و به آنان مقام الوهیت دادند.

بر همین اساس، ما که فاطمه (س) را به عنوان «اسوه» برای نوع انسان بویژه زنان می‌دانیم، این موضوع را از زبان وحی شنیدیم و از صراحت کلام رسول خدا گرفتیم.

آیات بسیاری از قرآن کریم درباره معرفی اهل بیت عصمت: از جمله حضرت فاطمه (س) نازل گردیده‌اند که بحث درباره آنها خود باب دیگری می‌طلبد و منابع حدیثی شیعه و سنی مشحون از این گونه روایات است. در این باره کتابهای مستقلی حتی به وسیله بزرگان اهل سنت تالیف شده است. [۳].

بخاری در «صحیح» ضمن حدیث طولانی از عایشه چنین نقل می‌کند: نبی گرامی ۶ به فاطمه (س) فرمود: «... یا فاطمه الا ترضین ان تکون سیده نساء المؤمنین او سیده نساء هذه الامة». آیا راضی نیستی که سرور و بزرگ زنان مؤمن یا بانوان این امت باشی؟» [۴].

در بیان خصوصیات آن حضرت نیز، کلام خداوند گویاترین و واقعی‌ترین معرف است و در این خصوص آیات سوره «هل اتی» برجسته‌ترین صفات را مطرح کرده است تا مؤمنانی که در جستجوی کمال حقیقی و رسیدن به درجات عالی انسانی‌اند، با چشم دوختن به آن ارزشها خود را در مسیر آن قرار دهند.

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «... ان الابرار یشربون من کاس کان مزاجها کافورا عینا یشرب بها عباد الله یفجرونها تفجیرا. یوفون بالنذر و یخافون یوما کان شره مستطیرا. و یطعمون الطعام علی حبه مسکینا و یتیمما و اسیرا. انما نطعمکم لوجه الله لا نرید منکم جزاء و لا شکورا. انا نخاف من ربنا یوما عبوسا قمطیرا. فوقیهم الله شر ذالک الیوم و لقیهم نضره و سرورا. و جزاهم بما صبروا جنة وحریرا.»

نیکان - در روز واپسین - از جامی پر از شراب پاک که آب کافور به آن مخلوط است، می‌نوشند و کافور چشمه‌ای در بهشت است که بندگان خدا از آن می‌آشامند و به هر سو که بخواهند آن را به جریان می‌اندازند. آنها به نذر خویش وفا کرده و از روزی که سختی‌های آن همه‌گیر است می‌ترسند.

با شدت احتیاجی که به آذوقه خود دارند، آن را به مسکین و یتیم و اسیر می‌بخشند، و زبان حالشان این است که ما تنها به خاطر رضای خدا به شما غذا دادیم و از شما هیچ انتظار پاداش عملی و زبانی نداریم و ما از پروردگاران، در روزی که شدت و محنت آن بسیار است، می‌ترسیم.

پس خداوند آنان را از سختی آن روز ایمن ساخت و آثار رحمت و نعمت خویش را بر چهره‌ها و قلبهایشان نمودار کرد و در برابر صبری که کردند، بهشت و لباس بهشتی به آنان پاداش داد. [۵].

پیروان اهل بیت عصمت: بر این اتفاق اند که این آیات در شان عترت طاهر نازل شده است و این واقعه در کتابهای حدیثی و تفسیری شیعیان از قطعیات به شمار می‌رود. گروهی از بزرگان اهل سنت نیز به این موضوع در کتب روایی و تفسیری خود تصریح کرده‌اند. [۶].

زمخشری در تفسیر خود، از تفاسیر عمده اهل سنت، به نقل از ابن عباس درباره شان نزول این آیات می‌گوید: حضرت حسن و حسین (ع) مریض شدند رسول خدا (ص) به همراه عده‌ای از مردم که با او بودند، از آن دو عیادت کردند. آنها به علی (ع) پیشنهاد دادند برای شفای فرزندان خود نذر کند. سپس آن بزرگوار و همسرش فاطمه (س) و فضا که خدمتکار آنان بود، نذر کردند که اگر آن دو سلامت خویش را باز یابند به شکرانه آن، سه روز روزه بگیرند. آن دو شفا یافتند. اهل بیت نیز تصمیم گرفتند تا به نذر خود وفا کنند در حالی که دستشان از آذوقه تهی بود. بنابراین علی (ع) از شمعون خیبری، شخصی یهودی، به مقدار سه صاع [۷] جو قرض گرفت. آنگاه حضرت فاطمه (س) یک صاع از آن را آورد کرده و پنج قرص نان به تعداد اشخاص منزل پخت. تا سفره پهن شد و آنها

خواستند افطار کنند، شخص سائلی رسید و اظهار داشت: درود خدا بر شما ای خاندان پاک محمد (ص)، من از مسکینهای مسلمانانم مرا اطعام کنید، خدای متعال از غذای بهشت به شما عوض دهد.

آنان نیز آن شخص نیازمند را بر خویش ترجیح دادند و شب را در حالی که جز با آب افطار نکردند، به صبح آوردند. روز بعد نیز روزه گرفتند حضرت فاطمه با صاع دیگری از آرد، نان پخت. وقت افطار یتیمی از راه رسید و عرض حاجت کرد. این بار نیز آن یتیم را بر خود مقدم داشته و همگی غذای خود را به او بخشیدند و با آب افطار کردند. روز سوم هنگام افطار اسیری بر در خانه آمد و تقاضای طعام کرد. آنان هم نان خود را به او دادند و بدین صورت اهل بیت پیامبر (ص) به نذر خود وفا کردند. روز بعد علی (ع) دست دو فرزندش حسن و حسین (ع) را گرفت و نزد رسول خدا (ص) رفت. تا چشم مبارک آن حضرت به آنان که از شدت گرسنگی بر خویش می لرزیدند افتاد، فرمود: این حالی که در شما می بینم برایم بسیار سخت است. آنگاه حرکت کرد و همراه آنها به نزد فاطمه (س) رفتند.

رسول خدا (ص) دخترش را دید که در محراب عبادت ایستاده و مشغول راز و نیاز است و از بی غذایی شکم مبارکش به پشتش چسبیده و چشمهایش به گودی فرو رفته است. آن حضرت از این حالت بسیار متاثر شد. در همان موقع جبرئیل (ع) نازل شد و آیات مذکور از سوره «هل اتی» را در شان خاندان پاک پیامبر برایش قرائت کرد و تبریک و هنیت خداوند را به خاطر داشتن چنین اهل بیتی به رسول الله (ص) رساند. [۸].

[۱] سوره ملک، آیه ۱۴.

[۲] سوره انعام، آیه ۱۲۴.

[۳] برای نمونه، ر. ک: شواهد التنزیل، حاکم حکانی از اعلام قرن پنجم؛ خصائص الوحی المبین، یحیی بن حسین

بطریق، متوفی ۶۰۰ هجری؛ ما نزل من القرآن فی علی (ع)، ابونعیم حافظ احمد بن عبدالله اصفهانی، متوفی ۴۳۰.

[۴] صحیح بخاری، ج ۸، کتاب الاستیذان، چاپ بیروت، دارالقلم، ص ۴۱۲، باب ۶۹۳، حدیث ۱۱۵۸.

[۵] سوره انسان، آیات ۵ تا ۱۳.

[۶] تفسیر کشاف، زمخشری، دارالفکر، ج ۴، ص ۱۹۷؛ شواهد التنزیل، حاکم حکانی، ج ۲، ص ۳۹۳-۴۰۹؛ خصائص

الوحی المبین، فصل ۱۲، ص ۱۰۰؛ اسدالغابه، ج ۵، ص ۵۳۰ و غیر آن.

[۷] صاع: معادل چهار مد یا یک من تبریز یا سه کیلوگرم است؛ فرهنگ عمید، ج ۲، ص ۱۳۵۰.

[۸] تفسیر کشاف، نشر دارالفکر، ج ۴، ص ۱۹۷.

فاطمه اسوه بانوان مؤمن

امام شرف الدین عاملی معتقد بود: «علماء علم بیان و سایر سخن شناسان شکی در این ندارند که جمع با الف و

لام حقیقت در عموم است و در این هیچ اختلافی بین عرب نیست و روشن است که لفظ «اِبرار» در آیه کریمه

جمع «بر» یا «بار» است و الف و لام بر آن وارد شده است و ظهور آن در شمول جای تردید نیست و در عین حال

این لفظ با وجود فراگیر بودن آن، تنها بر حضرت علی و فاطمه و حسن و حسین اطلاق گردیده و این خود برهان

بر این است که آنان خلاصه برگزیدگان و کامل ترین نیکان و با فضیلت ترین خوبان اند و چه ستایشی بالاتر از این

کلام خداوند می توان یافت؟». [۸].

خداوند متعال از بین تمامی ابرار تعدادی را گزینش کرد و آنان را که کاملترین افراد بشر پس از رسول خدا (ص)

هستند به عنوان مقتدا به جهانیان شناساند و شریفترین و لطیفترین حالات و اوصاف انسانی را که در داستان،

ایثار آنان تبلور یافت، به عنوان درسی آموزنده، راهی به سوی کمال، تفسیری برای حیات، صحنه‌ای برای امتحان، اوجی برای پرواز، مظهري برای شکوفایی و به بار نشستن قابلیت‌های انسان برای مؤمنان بازگو کرد و به این ترتیب بر آنان منت گذارد.

در این واقعه از دو بانوی پاک سخن به میان آمده است. اولین آنها حضرت فاطمه (س)، به عنوان اهل بیت و مقتدا و دیگری فضا، به عنوان پیرو و دست پرورده خاندان عترت است. فضا آن چنان خویش را فانی در فاطمه (س) کرد و با او میثاقی جانانه و جاودانه بست که خود را داوطلبانه در این صحنه پرشور ایثار و نועدوستی شریک ساخت و به این نزلت‌بی‌بدیل دست یافت. صحنه پرافتخاری که فضا آفرید برای کسانی که به بهانه معصوم بودن ائمه و معمول بودن ما از پیروی آنان سرباز می‌زنند، عذری باقی نمی‌گذارد.

بخشی از صفاتی که در این آیات و شان نزول آن به چشم می‌خورد عبارتند از:

[۱] الکلمة الغراء فی تفضیل الزهراء، ص ۳۹.

توجه به خدای متعال و کمک خواستن از او

این جریان به بشر یاد می‌دهد که باید همواره رو به سوی او داشت و توجه به اسباب مادی نباید چشم بشر را محدودنگر کند، بلکه باید به سوی ماورای دنیای ماده نظر داشته باشد و به سر منشا هستی چشم بدوزد و در همه احوال، از جمله در گرفتاریها و شدائد، رو به جانب او آرد و رفع مصیبت و نیز شفای مرض را از او بخواهد؛ در عین به کارگیری اسباب، مسبب الاسباب و شفا دهنده واقعی را فقط خدا بداند و این چیزی است که بشر فرو رفته در هوسها و شهوات و خو گرفته با ظواهر طبیعت، از فقدان آن رنج می‌برد و در شعله‌های بی‌توجهی بدن می‌سوزد.

در این میان اهمیت توجه به دو وسیله معنوی عمده یعنی «اصل نذر» و «روزه» که قرآن کریم نیز بدان توصیه فرموده است [۱] به خوبی مشهود است و کارآیی این دو وسیله برای برآمدن خواسته‌ها در نظر مؤمنان بر اثر تجربه‌های بی‌شمار کاملاً آشکار است.

[۱] سوره بقره، آیه ۴۵.

وفا به پیمان

این صفت از باشکوه‌ترین جلوه‌های رفتاری انسانهای کامل است که در سایه آن تمامی ارزشها، اعمال تعهدات اجتماعی عملی می‌شود و نهادهای گوناگون آن شکل می‌گیرد و بالاتر آن که رابطه بین انسانها و خدا تحقق می‌یابد؛ همچنان که برخی گفته‌اند:

«وقتی افرادی بر سر پیمانی که خویش بر خود واجب کرده‌اند این گونه وفادار باشد، چنین کسانی قطعاً به پیمانهای الهی وفادارتر خواهند ماند.» [۱]

[۱] تفسیر کشاف، ج ۴، ص ۱۹۶؛ الکلمة الغراء فی تفضیل الزهراء، ص ۴۰.

ایثار و گذشت

یکی از بزرگترین موانع در برابر رشد و تعالی انسانی و از غلیظترین حجابهای ظلمانی در حوزه معرفت بشری، حجاب خودخواهی و خودبینی است. نقطه مقابل آن ایثار است که نه تنها شخص از خودبینی دست می‌کشد بلکه با گذشت خود، تمام توجه‌اش را به همنوع خود معطوف می‌کند و گوهر انسانی خود را آشکار می‌سازد. تا وقتی که انفاق از زوائد زندگی باشد، خالی از شوائب خودنگری نیست و ناعدوستی در آن حضور ندارد و یا بسیار کم‌رنگ است ولی آنگاه که از مایحتاج و مال مورد علاقه باشد، محض ناعدوستی و دیگر خواهی است و به صراحت قرآن مجید [۱] راه فلاح جز از این طریق میسر نیست.

[۱] سوره آل عمران، آیه ۹۲.

اخلاق در عمل

قرآن کریم در بیان انگیزه اهل بیت از ایثار تنها عامل این حرکت را کسب رضایت خدا معرفی می‌کند و از این رو آنان با همه فشاری که بر خود وارد کردند خیال انتظار هر گونه پاداش عملی و حتی زبانی و سپاسگزاری را از خود دور ساختند.

ترس از روز حساب

سختی‌ها و شروری که در عالم طبیعت هست، همانند شادی‌ها و رفاه آن نسبی، زودگذر، محدود، منطقه‌ای و جزئی است؛ بر خلاف شدائد قیامت که فراگیر و کلی است به سراغ همه می‌رود و دامن همه را می‌گیرد و هیچ فردی را گریزی از آن نیست و لذا سزاوار است مردم در هر مقام و تیره و نژادی که هستند، از آن هراسناک باشند مگر آنان که بتوانند در پناه عمل خالص و کسب رضای خداوند مامنی برای خود بسازند.

صبر و استقامت

خداوند متعال به اهل بیت رسول اکرم (ص) وعده نعمتهای بی‌پایان بهشت را می‌دهد و آن را پاداش صبر و مقاومت آنان معرفی می‌کند این امر تاکید بر این است که بهشت را برای هر کس که باشد به بها می‌دهند نه به بهانه.

عبادت و ثبات در آن

از برجسته‌ترین نکته‌های این داستان و از شکوهمندترین قله‌های رفیع این نمایش عظیم و پرافتخار انسانی، همان قسمت آخرین این واقعه است که: «وقام فانطلق معهم فرای فاطمه فی محرابها قد التصق ظهرها ببطنها و غارت عیناه...» پیامبر (ص) به همراه علی (ع) و حسن و حسین (ع) به سوی خانه فاطمه آمدند. رسول خدا (ص)

دید دخترش در محراب عبادت قرار گرفته در حالی که شکمش به پشتش چسبیده و چشمان مبارکش به گودی

رفته است.

این قلم هیچ توضیحی را لازم نمی بیند ولی شما خواننده گرامی را به تامل هر چه بیشتر در این فراز دعوت

می کند.